

Instrument ten behoeve van het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen

Jan van Eck

Instrument ten behoeve van het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen

Amsterdam, 16 maart 2010

Jan van Eck

Met medewerking van:

Maartje Delnoij

Eric Lagendijk

Inhoudsopgave

1	Inleiding en opdrachtformulering	3
2	Aanpak	4
2.1	Doelgroep instrument	4
2.2	Geraadpleegde bronnen	4
2.3	Respondenten en bijeenkomsten	4
3	Analyse	6
3.1	Analyse bestaand instrumentarium	6
3.2	Signalen en aandachtspunten potentiële gebruikers	7
3.3	Analyse doelgroep en ondersteuningsbehoefte	8
4	Opzet instrument	10
4.1	Uitgangspunten	10
4.2	Ondersteuningsinstrument	10
4.3	Conclusie	11

1 Inleiding en opdrachtformulering

Het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen (NASB) beoogt op grote schaal de groep te-weinig-actieve burgers aan te sporen om dagelijks voldoende te bewegen. Het NASB richt zich vooral op het zo goed en zo breed mogelijk implementeren van bestaande, succesvolle beweeginterventies.

Het NASB bestaat uit drie onderdelen:

- NASB Sport
- NASB Werk
- NASB Impuls

Het NISB en de VSG ondersteunen gemeenten bij de invoering van de NASB Impuls. In totaal zullen ongeveer 100 Nederlandse gemeenten in aanmerking komen voor een eenmalige rijksbijdrage. Deze groep gemeenten heeft, op basis van het aantal mensen met lage SES, relatief een grote groep inwoners met gezondheidsproblemen en bewegingsachterstanden.

Het NISB biedt gemeenten basisondersteuning bij de ontwikkeling en implementatie van lokale NASB-plannen. De regio-adviseurs spelen hierin een belangrijke rol.

Naast de inzet van de regio-adviseurs is veel informatie beschikbaar, die gemeenten kunnen gebruiken bij planvorming en uitvoering van NASB. Niet alleen bij NISB, maar ook bij organisaties zoals VSG, NIGZ (Lokaal Actief), RIVM en NOC*NSF.

NISB heeft DSP-groep opdracht gegeven om te komen tot een opzet voor een ondersteuningsproduct voor gemeenten en de regio-adviseurs. Het gaat dan niet om het aandragen van (nieuwe) inhoudelijke kennis, maar om een procesgeoriënteerd instrument. Het ondersteuningsproduct moet voldoen aan drie elementen:

- 1 Samenhang tussen de aanwezige bouwstenen;
- 2 Procesorganisator, waarin schematisch de stappen planvorming – uitvoering – borging aan bod komen;
- 3 Verwijzing naar kansrijke interventies (reikwijdte en toepasbaarheid).

2 Aanpak

2.1 Doelgroep instrument

In de opzet van het ondersteuningsproduct zijn we uitgegaan van een digitaal instrument dat via een website voor alle gebruikers snel en gemakkelijk toegankelijk is. Grootste voordeel ten opzichte van een folder of fysiek handboek is dat een digitaal instrument steeds te actualiseren is en dat de kosten hiervan relatief laag zijn. Hoewel een website en het instrument voor alle geïnteresseerden te benaderen moet zijn, zijn we uitgegaan van drie gebruikersgroepen:

- gemeenten, die in het kader van NASB een rijksbijdrage ontvangen (1ste en 2de tranche gemeenten);
- gemeenten die geen rijksbijdrage ontvangen, maar toch met NASB aan de slag willen;
- regio-adviseurs, die gemeenten ondersteunen bij de verschillende fasen van NASB.

2.2 Geraadpleegde bronnen

Via een inventarisatie van diverse websites en andere instrumenten hebben we bekeken welke instrumenten voor ondersteuning al worden aangeboden en welke vorm dit instrumentarium heeft: bijvoorbeeld stappenplannen, werkboeken, goede voorbeelden of communicatiemiddelen.

De geraadpleegde bronnen zijn:

- www.nasb.nl
- www.nisb.nl
- www.lokaalactief.nl
- www.nigz.nl
- www.rivm.nl
- www.nocnsf.nl
- Werkboek Lokaal Actief
- Preffi methode (diverse documenten)
- EKI Empowerment methode (diverse documenten)
- Beleidswijzer Sport en Bewegen (NISB)
- Menukaart Sport en Bewegen (NISB)
- Interventieoverzicht NISB
- Stappenplan NASB (conceptversie NISB)
- Integrale wijkaanpak: iedereen wint!
- Website Campagne 30 minuten bewegen

2.3 Respondenten en bijeenkomsten

Naast de inventarisatie en analyse van diverse documenten en websites hebben we contactpersonen van NISB, NIGZ, provinciale sportraden en enkele grote en kleine gemeenten gesproken over behoefte, ervaringen en verwachtingen. Dit laatste aspect viel formeel gezien buiten het bestek van deze opdracht.

Bijgewoonde bijeenkomsten:

- Regiobijeenkomst Friese NASB-gemeenten, georganiseerd door Sport Fryslan op 19 januari 2010. Aanwezige gemeenten: Franekeradeel, Achtkarspelen, Ooststellingwerf, Lemsterland en Sneek
- Bijeenkomst met NISB-adviseurs op 28 januari 2010
- Overleg NASB-regio-adviseurs in Ede op 9 februari 2010

Interviews

- NASB-gemeenten Amsterdam, Den Haag, Brunssum, Leerdam
- NASB regioadviseurs: Cindy Oosterga (Overijssel), Remco den Dulk (Friesland), Karin Zwart (Groningen)
- Contactpersoon Lokaal Actief (NIGZ): Maarten Stiggelbout

3 Analyse

3.1 Analyse bestaand instrumentarium

De website van NASB geeft informatie over het hoe en waarom van het Nationaal Actieplan. Daarnaast biedt de site onder andere de volgende instrumenten voor hulp en advies voor gemeenten:

- ondersteuningsmatrix
- gemeentecheck
- contactgegevens regioadviseurs
- antwoorden op FAQ
- overzicht van kansrijke interventies
- good practise voorbeelden van lokale projecten
- agenda voor themabijeenkomsten en cursussen
- toelichting op het gebruik van Campagne 30 minuten bewegen

We zijn in het instrument uitgegaan van de bestaande ondersteuningsproducten van het NISB. Bij het inventariseren en analyseren van deze ondersteuningsproducten zijn ons verschillende zaken opgevallen:

- Vooral "achter" de ondersteuningsmatrix gaat een grote hoeveelheid aan thematische informatie, links naar andere websites en downloads (pdf-bestanden) schuil. Er zijn links naar sites en rapporten van onder andere RIVM, NIGZ en Jantje Beton. Via deze verwijzingen komt de bezoeker op een homepage van een andere organisatie, waar opnieuw een enorme hoeveelheid aan informatie en producten wordt aangeboden.
- Hoewel het op zich goed is dat veel NASB-informatie wordt verzameld over good practises en te hanteren stappenplannen, kan het voor een gemeentelijke beleidsmedewerker lastig zijn om uit deze grote hoeveelheid informatie datgene te halen waar hij of zij naar op zoek is. Het is ook niet duidelijk welke aanpak of instrumenten vergelijkbaar of juist aanvullend op elkaar zijn. Door het grote aantal links met en verwijzingen naar andere websites, kan de bezoeker makkelijk "verdwalen". Het zoeken naar praktische handvatten leidt dan eerder tot frustratie dan tot een meerwaarde in het maken van (beleids)keuzes.
- Wanneer in de ondersteuningsmatrix op de NASB-site de eerste cel wordt aangeklikt (instrumenten Actieve Leefstijl) verschijnt een lijst met bronnen (websites en pdf-bestanden). In aantal gevallen gaat het om documenten van enkele honderden (!) pagina's. Wellicht interessant voor mensen die dieper in de materie willen duiken, maar als onderdeel van een ondersteuningsinstrument is dit niet bruikbaar.
- Het interventie-overzicht (kansrijke beweeginterventies) verwijst in de meeste gevallen naar de website van de interventie-eigenaar. Ook hier komt de bezoeker weer op een algemene site met veel informatie. Suggestie: neem in het interventie-overzicht een korte beschrijving op met doelgroep, aanpak en kosten van het project/programma (zie ook papieren versie). Wellicht kan de informatie per doelgroep (bijvoorbeeld met behulp van een zoekmachine) gericht aan een gebruiker worden aangeboden.
- De Projectenbank geeft een overzicht van projecten, die bredere doelstellingen hebben dan alleen gezondheidsbevordering en stimulering van te-weinig-actieven.

- Op de NASB-website worden Preffi en EKI Empowerment genoemd als mogelijke instrumenten in het beweegaanbod (verwijzing in ondersteuningsmatrix). Er zijn links opgenomen naar een website en PDF-downloads, waarin deze modellen worden beschreven. De vraag is wel of deze, meer wetenschappelijk ingestoken, kwaliteitsinstrumenten aansluiten bij de ondersteuningsbehoefte van gemeenten (beleidsmedewerkers sport en/of volksgezondheid) en de regio-adviseurs. De informatie over Preffi en EKI is zeer uitgebreid en lijkt niet het praktische handvat voor de gemeentelijke projectleiders NASB. In dat opzicht sluit het werkboek Lokaal Actief beter aan bij het thema "sport en bewegen".
- De BOS Kompas is ontwikkeld in het kader van de BOS Impuls. Om dit Kompas te benutten, is een CD-rom of internetapplicatie nodig. Afweging: is dit instrument bruikbaar in NASB? Of wordt dit vervangen door het nog te ontwikkelen NASB-Kompas?

3.2 Signalen en aandachtspunten potentiële gebruikers

In vier telefonische interviews gemeenten (2 grote en 2 kleine gemeenten) en tijdens de bijeenkomst met vijf Friese gemeenten is gevraagd naar de fase waarin gemeenten zich nu bevinden, de behoefte aan ondersteuning en het gebruik van ondersteuning tot nu toe. We pretenderen niet dat de benaderde groep gemeenten (in totaal 9) een volledig en representatief beeld geeft van alle NASB-gemeenten: daarvoor is die groep te beperkt. Maar de signalen die worden afgegeven, zijn wel belangrijk om mee te nemen in de opzet en de uitwerking van het instrument. De bevindingen waren als volgt:

- Een deel van de NASB-gemeenten (ook 1ste tranche) is nog niet gestart met uitvoering (bijvoorbeeld Overijssel: 7 NASB-gemeenten, 2 zijn gestart met uitvoering (stand februari 2010)).
- Gemeenten willen relatie leggen met Impuls Brede Scholen (combinatiefunctionaris), maar zijn ook in afwachting van toekenning van middelen (latere tranches combinatiefuncties).
- Regio-adviseurs geven aan dat zij slechts beperkt gebruik maken van de huidige NASB-website. Men volgt vooral het nieuws op de homepage, maar het instrumentarium dat wordt geboden, wordt weinig gebruikt. Gemeenten worden niet of nauwelijks door de regio-adviseurs doorverwezen naar de NASB-website.
- Cofinanciering is in veel gevallen nog niet rond (nog geen besluitvorming); dit hangt ook samen met de noodzaak van een (forse) gemeentelijke bezuinigingsronde.
- Gemeenten zijn vooral op zoek naar praktische, inhoudelijke informatie (cijfers over sportdeelname, gezondheidssituatie) en minder naar processtappen. De beleidscyclus en de stappen in beleidsontwikkeling en – uitvoering zijn bekend; gemeenten werken doorgaans al in dit stadium.
- Er is behoefte aan een relatief eenvoudig monitor/evaluatie-instrument (nulmeting). Dit is belangrijk voor het aantonen van successen en resultaten, als basis voor voortzetting en borging van programma's.
- Op de NASB-site kan een gemeente een gemeentechek doen. Het is niet altijd duidelijk welke moeite (tijdsinvestering) een beleidsmedewerker moet doen om input voor gemeentechek te verzamelen en wat het dan oplevert.
- Er is behoefte aan benchmarkgegevens (zie ook GALM, of jaarlijkse rapportage Kies voor Hart en Sport).

- Bij de gemeenten wordt een keuze voor interventies en programma's niet gemaakt met behulp van interventie-overzicht (kansrijke interventies), maar vooral een voortzetting van BSI- en BOS-projecten. Gemeenten hebben al enkele jaren ervaring opgedaan met projecten of activiteiten en zien via NASB de mogelijkheid om hieraan een vervolg te geven.
- De samenhang van modellen en campagnes is voor gemeenten niet altijd duidelijk (NASB, Lokaal Actief, Campagne 30 minuten bewegen etc.)
- Bij grotere gemeenten vloeien NASB-middelen in een groter sportstimuleringsbudget, waarmee lopende programma's worden gefinancierd. Er is ruime capaciteit aan fte en expertise binnen een afdeling sport (gezondheid). De rol van de regio-adviseur is beperkt.
- Kleinere gemeenten zijn op zoek naar praktische instrumenten die direct inzetbaar zijn in hun situatie. De beleidscapaciteit voor sport is vaak minder dan 1 fte. Er is nauwelijks tijd om informatie tot zich te nemen. De grote hoeveelheid informatie (doorverwijzingen) op de huidige NASB-website is dan eerder een belemmering dan een hulpmiddel.
- Op lokaal niveau zijn de verschillen tussen NASB Impuls, NASB Werk en NASB Sport niet of minder zichtbaar.
- Suggestie: beperk het aantal interventies. Maak bijvoorbeeld een "top vijf", maar blijf de lijst niet uitbreiden.

3.3 Analyse doelgroep en ondersteuningsbehoefte

Behoefte aan ondersteuning vooral bij kleinere gemeenten

De ondersteuning moet voor de doelgroep een toegevoegde waarde hebben en praktische handvatten bieden. Uit het overzicht van 1ste en 2de tranche NASB-gemeenten blijkt dat de doelgroep een mix is van grote, middelgrote en kleine gemeenten. Een relatief grote groep inwoners met lage SES en bewegingsachterstand is dus geen "grote stedenproblematiek", maar komt ook in plattelandsgemeenten met kleine kernen voor. Waar de NASB-gemeenten wel in verschillen, zijn de kennis en de personele capaciteit in het ambtelijk apparaat op de gebieden sport en volkgezondheid. In kleinere gemeenten is vaak 1fte of minder beschikbaar voor sportbeleid. Aangenomen kan worden dat juist voor die gemeenten ondersteuning en inzet van de regio-adviseurs het meest gewenst en effectief is. Onze indruk is ook dat de behoefte aan en daadwerkelijke inzet van regio-adviseurs bij grote gemeenten (Amsterdam, Den Haag en Enschede) beperkt is.

Provinciale spreiding

Er is tevens geen gelijkmatige spreiding van NASB-gemeenten over de verschillende provincies. In de provincie Utrecht zijn geen NASB-gemeenten; Flevoland heeft 2 NASB-gemeenten en Friesland maar liefst 16 gemeenten die voor de Impuls in aanmerking komen. Dit betekent dat de inzet (uren) van regio-adviseurs per provincie sterk kan verschillen. We kunnen ons voorstellen dat bij adviseurs die bij een grotere groep NASB-gemeenten ondersteuning bieden, een kennisvoorsprong ontstaat ten opzichte van collega's in andere provincies.

Fasering

Een aanzienlijke groep NASB-gemeenten (ook nog 1ste tranche) bevindt zich nog in de planfase. Verwacht mag worden dat (in de loop van 2010) steeds meer NASB-gemeenten deze fase afronden en overgaan tot uitvoering ofwel implementatie.

Omdat het ondersteuningsinstrument ook bedoeld is voor gemeenten die geen NASB-Impuls bijdrage ontvangen, is ervoor gekozen om ondersteuning in de planfase toch nog mee te nemen in het instrument. Vanzelfsprekend zijn onderdelen over co-financiering voor deze groep niet relevant. Op termijn kan informatie over dit aspect van NASB uit het ondersteuningsproduct worden verwijderd.

4 Opzet instrument

4.1 Uitgangspunten

Voor de indeling van het ondersteuningsinstrument hebben we gekozen voor de verschillende logisch opeenvolgende fasen waarin een gemeente zich bevindt tijdens de NASB projectperiode. Er bestaan drie fasen:

- 1 Planfase
- 2 Uitvoering
- 3 Borging

Per fase zijn weer verschillende stappen te onderscheiden (de linkerkolom in het instrument). Per stap geven we aan welke informatie of ondersteuning momenteel beschikbaar is en welke organisatie dat aanbiedt (de rechterkolom in het instrument). We zijn in het instrument uitgegaan van de bestaande ondersteuningsproducten van het NISB (zie voor de analyse van dit instrumentarium paragraaf 3.1).

De drie genoemde fasen vormen als het ware de ingang of *portal* van de NASB-website. Een gemeenteburgemeester heeft - door aan te geven in welke fase en stap (linkerkolom) de gemeente zich met het NASB bevindt - onmiddellijk en in één oogopslag het overzicht van alle relevante ondersteuningsproducten (rechterkolom). Het navigeren door de website wordt daardoor makkelijk en logisch.

4.2 Ondersteuningsinstrument

Het instrument is als volgt:

PLANFASE	
Stappen	Ondersteuning
1 Co-financiering	<ul style="list-style-type: none">• VSG-adviseur
2 Nulmeting	<ul style="list-style-type: none">• Gemeentechek• Landelijke kengetallen en benchmarkgegevens• NASB-kompas (i.o.)
3 Creëren draagvlak	<ul style="list-style-type: none">• Project Start Up (PSU) (voorbeeld Groningen)
4 Bepalen doelgroep en kiezen van model en interventies	<ul style="list-style-type: none">• Interventie-overzicht• Good practises• Projectenbank Sport en Bewegen• Lokaal Actief (NIGZ)• Preffi (NIGZ)• EKI Empowerment (NIGZ)
5 Opstellen plan van aanpak	<ul style="list-style-type: none">• Format / voorbeeld van plan van aanpak (good practise gemeente)
6 Politieke besluitvorming	<ul style="list-style-type: none">• Advisering door regio-adviseur

UITVOERING	
Stappen	Ondersteuning
1 Leggen samenwerkingsverbanden	<ul style="list-style-type: none"> • Trainings- / cursusaanbod NISB • Lokaal Actief (werkboek en aanpak) • Lokale samenwerkingswijzer (NIGZ)
2 Bereiken van doelgroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Netwerken in beweging • Communities in beweging
3 Inzetten communicatiemiddelen	<ul style="list-style-type: none"> • Campagne 30 minuten bewegen • Lokaal campagne voeren
4 Gegevensverzameling monitor / evaluatie	<ul style="list-style-type: none"> • NASB kompas (i.o.) • Lokaal Actief (werkboek) (NIGZ)
5 Samenwerking / kennisuitwisseling gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> • Bijeenkomsten NISB provinciale sportraden

BORGING	
Stappen	Ondersteuning
1 Zorgen voor politiek commitment: <ul style="list-style-type: none"> • aantonen resultaten • successen delen • financiering (meerjarenbegroting) 	<ul style="list-style-type: none"> • Lokaal Actief (werkboek) (NIGZ) • Benchmarkgegevens en kengetallen • Monitor- en evaluatiewijzer • BOS Kompas • NASB Kompas (i.o.)
2 Kennis- en competentieontwikkeling lokale partners en uitvoerders	<ul style="list-style-type: none"> • Trainings- / cursusaanbod NISB
3 Vastleggen in beleid	<ul style="list-style-type: none"> • Menukaart Sport en Bewegen • Beleidswijzer Sport en Bewegen

4.3 Conclusie

In dit rapport is een voorstel gedaan voor een instrument dat gemeenten en regioadviseurs ondersteuning biedt bij een succesvol NASB-beleid. We hebben geen inhoudelijke aanvullingen of nieuwe onderwerpen aangedragen: er is immers al erg veel informatie over interventies, stappenplannen en good practises. Het instrument moet de bestaande bronnen op een logische en overzichtelijke manier met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat meer helderheid voor de gebruikers en wordt het een praktisch handvat voor beleidsmakers en adviseurs.

We zijn uitgegaan van een digitaal instrument. De hier gepresenteerde indeling is dan ook bedoeld als leidraad voor een aangepaste opzet van de website. De opdracht was overigens niet om een nieuwe of aangepaste website te ontwerpen. Dat is een fase die kan volgen op deze voorzet.

Uitgangspunt in onze werkwijze is steeds de meerwaarde voor de potentiële gebruiker. De signalen en aandachtspunten die van de benaderde gemeenten en regio-adviseurs vormen dan ook het referentiekader.

Als aanbeveling geven we mee om het voorgestelde instrument toe te passen op het huidige ondersteuningsaanbod (teksten, downloads en links op de NASB- en daaraan gerelateerde websites) en dit voor te leggen aan een deel van de gebruikers (bijvoorbeeld via een testpanel). Op die manier kan zo nauw mogelijk worden aangesloten op de (praktische) behoefte en vragen van de lokale NASB-partners.